

RECHT OP ZACHTE TRANSITIES VOOR MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN

– Gezinsbond –

*Kinderen hebben
recht op maximale
ontwikkelingskansen, op
onderwijs, maar ook op
rust, vrije tijd en spel.*

ART. 6

Ieder kind heeft het recht om te leven en om zich te ontwikkelen. De overheid heeft de plicht om een veilige omgeving te creëren waarin kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en ongestoord kunnen opgroeien.

ART. 29

Het onderwijs aan kinderen moet gericht zijn op de ontplooiing van het kind en de voorbereiding op een actief leven als volwassene. Het moet kinderen respect bijbrengen voor mensenrechten, vrede en verdraagzaamheid, verschillende culturen en het milieu.

ART 31

Elk kind heeft recht op vrije tijd, spel en deelname aan culturele en artistieke activiteiten. De overheid moet ervoor zorgen dat elk kind hier gelijke kansen toe krijgt en voorzien in een ruim en divers aanbod tot spel en ontmoeting, voor alle kinderen, ongeacht hun situatie of hun verblijf.

Ouders en kinderen ervaren heel wat abrupte overgangen bij de overstap van de opvang naar de kleuterschool, van de kleuterschool naar het lager onderwijs, en van het lager naar secundair onderwijs. *“Te veel kinderen ervaren de transitie naar de kleuterschool als een culturele shock, en elke dag brengt te veel uitdagingen voor kinderen die stresserend en daardoor niet ontwikkelingsstimulerend zijn^{1,2”}.*

In Vlaanderen zijn opvang en onderwijs gescheiden systemen en vallen ze onder verschillende beleidsdomeinen, elk met hun eigen regelgeving maar ook met een andere visie en pedagogische aanpak. Hierdoor kan de overgang van het ene systeem naar het andere voor heel wat stress en aanpassingsproblemen zorgen. **Hierdoor kan het recht op ontwikkeling, rust en spel soms met elkaar botsen.** Vooral bij de overgang van thuis/ opvang naar de kleuterschool wordt niet altijd rekening gehouden met de ontwikkelingsnoden van jonge kinderen. Vanuit het onderwijsveld, gesteund door minister van Onderwijs

Als volwassene vergeten we dat onze schooltijd soms ook gewoon vreselijk was.

Ben Weyts, komen klachten over jonge kleuters die nog niet (volledig) zindelijk zijn. De verantwoordelijkheid hiervoor wordt bij de ouders gelegd. In de perscommunicatie over het rapport Beter Onderwijs (2021) werd die boodschap als volgt geformuleerd: *“in plaats van ‘mijn kind, schoon kind’ is het in het belang van de kinderen om aan hetzelfde zeel te trekken met het schoolteam. Ouders moeten ook geen opvoedtaken (zoals zindelijkheidsstraining) afschuiven op de scholen.”*

De nogal strikte scheiding tussen de meer zorgende aanpak van opvang en het meer op leren gerichte kleuteronderwijs zorgt voor heel wat knelpunten. Internationale vergelijkingen³ tonen dat er grosso modo twee types in de voorschoolse voorzieningen bestaan: systemen waarin de voorschoolse voorzieningen hoofdzakelijk het schoolse leren voorbereiden (pre-primary school approach) en een meer holistische benadering (social pedagogical approach).

De laatste jaren wint die eerste aanpak terrein, waardoor de focus nadrukkelijker komt te liggen op het ‘leren’ in de meer enge zin. In landen met een vroege instap in de kleuterschool zoals in België, gaat een enge visie op ‘leren’ ten koste van de noden van de jongste kleuters⁴. Maar ook de educatieve ondersteuning van de oudste peuters in de kinderopvang laat te wensen over⁵.

Er is dus nood aan de ontwikkeling van een pedagogiek voor de twee- tot vijfjarige die zorg en leren integreert (de zogenaamde educare).

De meest effectieve curricula zijn die waarin zorg, spelen en leren geïntegreerd worden en waarin kind-geïnitieerde en volwassen-geïnitieerde activiteiten elkaar afwisselen en in balans zijn⁶. Projecten die uitgaan van een zogenaamde ‘doorgaande lijn’ kunnen hieraan tegemoetkomen. Een doorgaande lijn staat voor een praktijk die zorgen, spelen, leren en opvoeden meer integreert. Een wederkerige ouderbetrokkenheid staat hier centraal. Om dit mogelijk te maken, moeten we zowel de pedagogische visie en praktijk als het beleid en de regelgeving meer op elkaar afstemmen. Twaalf pioniers krijgen met steun van het Agentschap Opgroeien, het Departement Onderwijs, het Agentschap Onderwijsdiensten (AGODI) en de ministers van Welzijn en Onderwijs de kans om in de praktijk te leren en te onderzoeken hoe dit model vorm kan krijgen.

Ook de overgang tussen de kleuter en de lagere school moet meer aansluiten bij de - vaak diverse - ontwikkelingsnoden van kinderen. Uit onderzoek blijkt dat naar schatting bijna de

helpt van de kinderen na een ingrijpende overgang problemen en verminderd welbevinden ervaart, en dat bijna een vijfde van de kinderen zelfs gedurende langere tijd met ernstige aanpassingsproblemen kampt. **Er is ook hier nood aan curricula die een brede, holistische ontwikkeling vooropstellen.** De pedagogiek moet maximaal kindvolgend zijn. Dit betekent dat het initiatief van kinderen en de manier waarop zij hun weg zoeken door ruimten en activiteiten een belangrijk uitgangspunt is. Uit onderzoek blijkt duidelijk dat deze aanpak wezenlijk bijdraagt aan de ontwikkeling van fundamentele vaardigheden, zoals de leer- en werkhouding, executieve functies, zelfregulatie, empathie en burgerschapscompetenties van kinderen.

Ten slotte ervaren veel leerlingen en ouders ook aanpassingsproblemen bij de overgang tussen lager en secundair onderwijs⁷.

Het concept van een 'middenschool' of 'tienerschool', al dan niet apart gelegen of geïntegreerd binnen een school, biedt extra aandacht voor de ondersteuningsnoden van jonge tieners tussen tien en veertien jaar. Leerlingen krijgen hier de kans om te groeien in verantwoordelijkheid en zelfstandigheid zonder aan hun lot te worden overgelaten. Daarnaast kunnen ze proeven van verschillende richtingen om pas later een weloverwogen studiekeuze te maken op basis van interesses en talenten.

Een kindvolgende pedagogiek is cruciaal.

“Elke ochtend begint met een ‘sterke start’. Leerlingen krijgen tijd om te vertellen hoe het thuis gaat, wat in hun hoofd spookt. Ze mogen hun klas zelfs voor het belsegnaal binnen voor een persoonlijke babbel met de mentor. Die houdt tijdens het schooljaar ook feedbackgesprekken over leerproces en welbevinden.”

“Op het einde van de rit vertrekken ze hier als kleine jongvolwassenen. Duidelijk gegroeid en zelfbewust genoeg voor het vervolg van hun schoolloopbaan. Of ze alles meekrijgen wat ze later nodig hebben, checken we bij onze ouders en afgestudeerde leerlingen.”

— Directeur Frieda Luppens van de Brusselse tienerschool

Transbaso project

Er zijn ook andere instrumenten dan een apart onderwijssysteem voor tieners. Het Transbaso project (<https://transbaso.be/>) heeft heel wat tools ontwikkeld om de overgang van de lagere naar de secundair school vlotter te laten verlopen, en om leerlingen, ook de meer kwetsbare, te versterken in het maken van een weloverwogen studiekeuze. Ook ouders worden in dat traject betrokken. Hierdoor wordt vermeden dat noch het gebrek aan kennis van het schoolsysteem, noch de eigen (negatieve) schoolervaringen of (onrealistische) verwachtingen van ouders bepalend zijn in de studiekeuze; maar wel de interesses en talenten van hun kinderen.

Aanbevelingen

Voor een zachte transitie tussen opvang en kleuteronderwijs is er nood aan **een doorgedreven interdepartementale samenwerking tussen welzijn en onderwijs**, die zowel visie als regelgeving meer op elkaar afstemt. De praktijkervaringen van de pilootprojecten 'doorgaande lijn' kunnen hierbij inspirerend zijn.

Onderwijsdoelen moeten breed en holistisch zijn, en dit zowel in het kleuter-, lager en secundair onderwijs. **De overgang naar een ander onderwijsniveau mag geen breuk voor die totaalontwikkeling betekenen.**

Ouder- en leerlingbetrokkenheid moeten in alle onderwijsdossiers centraal staan. Vertrekken vanuit de ontwikkelingsnoden van leerlingen en rekening houden met diverse gezinssituaties is noodzakelijk om het welbevinden en de leerkansen te bevorderen.

Scholen moeten bij de overgang naar een ander onderwijsniveau (kleuter, lager, secundair) aangemoedigd worden om te investeren in **wenmomenten en indien mogelijk (tijdelijke) aparte eet-, speel- of leerplekken voorzien voor de jongste leerlingen bij die overgang.**

Dit artikel maakt dankbaar gebruik van de werkzaamheden van de denkgroep van het Jonge Kind van de Vlaamse Onderwijsraad (2019-2022)

DE GEZINSBOND

De Gezinsbond werkt aan een gezins- en kindvriendelijke samenleving waar iedereen zich thuis voelt en zijn stem kan laten horen, los van zijn achtergrond en familiale situatie. We doen dit door belangenbehartiging, informatie, ondersteuning, diensten en voordelen. Kinderrechten staan centraal in onze werking, we ijveren voor een kindnorm die duidelijk stelt wat kinderen minimaal nodig hebben en maximaal aankunnen.

De Gezinsbond vertaalde de kindnorm op verschillende beleidsdomeinen, ook voor onderwijs. Meer informatie op onze website.

www.gezinsbond.be

EINDNOTEN

- 1 Boström, S. (2005). Transition Problem sans Play als Transitory Activity. *Australian Journal of Early Childhood*, 30(3), 17-25.
- 2 Unicef Innocento Research Centre (2008). Report Card 8. The Child care transition. Florence; Unicef
- 3 Bennett, J. (2005). Curriculum issues in national policy making. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(2), 5-24.
- 4 Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2019). De overgang naar de kleuterschool voor kinderen uit gezinnen in armoede. Gent: Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek – Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent.
- 5 Vandenbroeck, M., Laevers, F., Hulpia, H., Daems, M., Declercq, B., Janssen, J., & Van Cleynenbreugel, C. (2016). MeMoQ Deelrapport 14. Samenvatting van de nulmeting. Brussel – Gent – Leuven: Kind en Gezin – UGent – KU Leuven.
- 6 Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). Starting Strong VI. Supporting meaningful interactions in early childhood education and care. Paris: OECD.
- 7 Mijn kind in het secundair onderwijs, e-dossier Gezinsbond 2012.

OVERIGE BRONNEN

Katrien Van Laere, promotor Michel Vandenbrouck, UGent, 2017 *Conceptualisations of care and education in early childhood education and care*

Van Laere, K., & Vandenbroeck, M. (2017). *Early learning in preschool: meaningful and inclusive for all? Exploring perspectives of migrant parents and staff*. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(2), 243-257.